УДК 796.322 (477)

# ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ГАНДБОЛУ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ

**Ірина ПАВЛЮК**

*Національний університет фізичного виховання і спорту України*

**Анотація.** У роботі надано ретроспективний аналіз літературних даних із проблем модифікації сучасного спорту, тенденцій розвитку гандболу на сучасному етапі, комерціалізації та професіоналізації гандболу у світовій практиці. Проаналізовані умови розвитку й особливості функціонування гандболу, системи організації та управління гандболом на міжнародному рівні та у розвинених країнах світу (Німеччині і Росії). Здійснено комплексний аналіз системи організації та управління гандболом в Україні, у ході якого визначено: особливості виникнення і становлення гандболу; проблеми та перспективи його розвитку; організаційно-правові, соціально-політичні й економічні умови функціонування; розвиток гандболу в системі дитячо-юнацького та резервного спорту України.

**Ключові слова:** соціальна система спорту, система організації та управління гандболом, комерціалізація та професіоналізація спорту, спортивно-комерційна діяльність, олімпійський та професійний спорт.

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.** Організаційно-управлінські основи сучасного спорту протягом останніх двох десятиріч зазнали істотних змін. Ці зміни відбуваються під впливом як зовнішніх чинників, притаманних системі спорту (професіоналізація, комерціалізація, зближення професійного та олімпійського спорту, розширення міжнародного календаря змагань та інше), так і внутрішніх, характерних для конкретної країни (місце спорту, законодавство, фінансування, матеріально-технічна база ін.) [1, 2, 5, 6].

Останніми роками спорт опинився під інтенсивним впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, обумовлених здебільшого змінами соціально-політичного устрою після набуття Україною незалежності, складним економічним станом країни, стрімким розширенням кількості спортивних федерацій і самих спортсменів, що призвело до руйнації стрункої та ефективної системи радянського спорту [2, 5]. Особливою мірою це торкнулося спортивних ігор. Після зміну жорсткому державному регулюванню прийшов процес хаотичного розвитку, неконтрольованої взаємодії федерацій, клубів і спортсменів із зарубіжними командами, масовий перехід спортсменів для роботи у професійних і напівпрофесійних командах [1, 2, 5, 6], що призвело до послаблення клубних і збірних команд, різкого зниження їхніх досягнень на міжнародній арені та в національних чемпіонатах.

Вищезазначене торкнулося не лише таких ігор, як гандбол, волейбол, баскетбол, водне поло, але й футболу, фінансові можливості та регулювання розвитку якого у країні стоять на незмірно високому рівні по відношенню до інших видів спорту. Про це переконливо свідчить той факт, що олімпійська збірна з футболу за весь період незалежності не змогла навіть пройти відбіркові тури і стати учасником олімпійського турніру. Для порівняння відмітимо, що олімпійські команди СРСР, які у значній мірі, а деколи й переважно складались із футболістів України, були бронзовими призерами на Олімпійських іграх 1976 та 1980 рр., чемпіонами 1988 р. Аналогічна ситуація спостерігається і в інших видах спорту, про що красномовно свідчить те, що жодна з українських ігрових команд не брала участі в іграх Олімпіади.

У цьому відношенні вивчення тенденцій та закономірностей розвитку ігрових видів спорту у світі, історії розвитку та сучасного стану в Україні є безсумнівно актуальним для розробки стратегії та конкретних заходів щодо виведення ігрових видів спорту з кризового

© Павлюк І., 2009

Враховуючи те, що процеси, які відбуваються у сучасному волейболі, баскетболі, гандболі, хокеї з м'ячем, водному поло, є загальними для них, як об'єкт дослідження ми вибрали гандбол – ігровий вид спорту, який у нас в країні має найбільш славну історію, видатні досягнення, достатньо розвинену матеріальну базу та чималу кількість фахівців високої кваліфікації.

**Мета дослідження** – обґрунтування шляхів удосконалення організаційних основ розвитку ігрових видів спорту в Україні з урахуванням сукупності соціально-економічних і правових відносин (на прикладі гандболу).

**Завдання дослідження:**

1. На підставі аналізу літературних джерел дослідити становлення та розвиток ігрових видів спорту у системі міжнародного спортивного руху (на прикладі гандболу).
2. Проаналізувати систему організації та управління гандболом провідних країн світу на міжнародному та національному рівнях.
3. Вивчити стан і тенденції розвитку гандболу в Україні та його організаційно-управлінську систему.
4. Розробити шляхи вдосконалення систем організації й управління гандболом в Україні.

Методи дослідження.

В основу роботи покладено метод системного аналізу, оскільки означені об'єкт та предмет дослідження свідчать про те, що вибір у процесі прийняття рішень доводиться здійснювати за умов невизначеності, обумовленої наявністю чинників, що не підлягають суворій кількісній оцінці.

Для вирішення завдань дослідження було застосовано такі методи: аналізу, синтезу та узагальнення; порівняння та аналогії; соціологічних досліджень; математичної статистики (експертні оцінки, зведення та групування даних).

**Результати досліджень та їх обговорення.** Система організації та управління гандболом. Система організації керування гандболом на міжнародному рівні представлена єдиною системою змагань, керівництво якої здійснюється ІГФ, що об'єднує неконтрактних, контрактних професійних гандболістів (ст. 2 регламенту ІГФ). Введення статусу гравця визначає можливість участі спортсмена в турнірах відповідного рівня, а відсутність міжнародних професійних структур гандболу обумовлює приналежність гандболістів-професіоналів до спорту вищих досягнень. Для підвищення ефективності керування гандболом на міжнародному рівні всі національні федерації об'єднані по географічному принципу в п'ять континентальних федерацій.

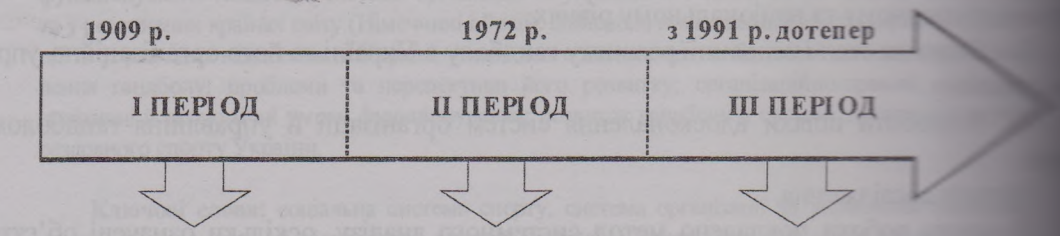
Згідно зі ст. 26 (1) статуту ІГФ, Європейській федерації делеговані права з організації та проведення континентальних кваліфікаційних матчів. Так, під егідою ЄГФ проводяться: офіційні чемпіонати Європи для національних команд, молодіжна європейська першість для національних команд, юнацька першість Європи для національних команд, першість Європи для клубних команд, – які представляють олімпійський напрямок спорту; клубні змагання: Ліга чемпіонів, Кубок ЄГФ, Кубок володарів кубків, Кубок Виклику, – що представляють професійний (комерційний) напрямок спорту. Слід зазначити, що проведення кубкових турнірів характерне лише для континентального рівня[4].

У сучасній практиці гандболу відсутні єдині організаційні, правові та соціально-економічні підходи до його розв'язання. Дослідження організаційно-правових основ країн світу (Німеччина, Росія), що характеризуються високим рівнем розвитку гандболу, ефективними системами управління, дали змогу виділити загальні тенденції та особливості її функціонування. Так, національні організаційно-управлінські системи гандболом європейських країн побудовані за принципом участі держави у розвитку гандболу і представлені системою підготовки та системою змагань, у рамках якої поєднані олімпійський і професійний напрямки. Система підготовки гандболістів являє собою єдину вертикально-інтегровану систему, у якій відбувається централізація процесу підготовки. Професійний напрямок представлений комерційними структурами, що функціонують лише на національному рівні та формують власну систему змагань [4].

Важливим принципом побудови системи організації та управління
участь держави, що полягає не лише у вищому керівному органі, а й у
створенні відповідних правових умов, механізмів пільгового оподаткування
витку. Ключову роль у фінансуванні гандболу відіграють також місцеві
мадські та благодійні організації, спонсори, що сприяє не лише розвитку
рту, але і його популяризації.

В історії розвитку українського гандболу можна виділити три періоди
лені принциповим впливом сукупності соціальних, політичних, економічних,
ників і чинників розвитку спортивного руху на міжнародному та національному

Для першого періоду (1909-1972) характерним є виникнення гандболу та
ний розвиток на території сучасної України.




- Виникнення, популяризація, формування організаційно-управлінської системи
- Розробка науково-методичних основ
- Формування національної системи змагань
- Вихід радянських спортсменів на міжнародну арену

- Світове визнання радянської школи гандболу;
- Комерціалізація і професіоналізація; вдосконалення системи організацій дитячо-юнацького спорту
- Формування міцної фінансової матеріально-технічної бази

- Реорганізація організаційно-управлінської
- Активізація комерціалізації та професіоналізації гандболу
- Посилення інтеграції та
- Вихід на арену збірних незалежної України

Рис. 1. Періоди розвитку гандболу в Україні

Саме у цей період Е.І. Івахіним було закладено науково-методичні
готовки гандболістів, сформовано перші організаційні структури, система
управління гандболом у країні, національна система змагань, що сприяло
його популярності.

Гандбол другого періоду (1972-1991) у системі радянського спорту
з міцною фінансовою та матеріально-технічною базою, вдосконаленням
дитячо-юнацького спорту, що обумовило його включення до програми ігор
і початком участі радянських гандболістів в олімпійському русі.

Помітних успіхів збірні команди країни добивалися на чемпіонатах
чити, що основу жіночої збірної команди СРСР (67-79 %) складали
школи гандболу [3].

Починаючи з 60-х років, представники української школи гандболу
позиції не лише в рамках національного масштабу, але й лідирують на
Здобуття «Спартаком» (Київ) титулу чемпіона СРСР дало змогу команді
ський Союз у міжнародних клубних турнірах. Так, у розіграшах Кубка
нів (проводиться з 1960 р.) київський «Спартак» брав участь 15 разів і в 13
піоном (1970-1973, 1975, 1977, 1979, 1981, 1983, 1985-1988). Такого успіху
клубна команда Європи.

Отже, тенденції розвитку гандболу у світовій практиці, а також досягнення радянської школи обумовили процеси комерціалізації та професіоналізації гандболу у країні: затвердження професії «спортсмен-інструктор», виплачування стипендій і премій за спортивні результати, участь гандболістів у кубкових турнірах, укладання контрактів із клубами.

Третій період (з 1991 р. дотепер) характеризується зміною політичної ситуації в країні, ліквідацією державної монополії. Активізуються процеси комерціалізації та професіоналізації гандболу на національному і міжнародному рівнях, посилюються процеси інтеграції і глобалізації в спорті.

Разом з тим, зниження показників розвитку спорту вищих досягнень (показники підготовки майстрів спорту та майстрів спорту міжнародний класу в 2007 р. знижені на 20 % і 40 % відповідно в порівнянні з 1997 р.), а також наявність ряду проблем його розвитку в Україні: низька популярність, відсутність стабільного фінансування, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, відсутність цільових програм розвитку гандболу свідчать про необхідність реорганізації й удосконалювання зазначеної системи [3].

Аналіз соціально-економічних і політичних умов в Україні, традицій і тенденцій розвитку гандболу на міжнародному та національному рівнях підтверджує, що основними напрямками реорганізації та вдосконалення системи організації та управління гандболом є забезпечення функціонування єдиної вертикально-інтегрованої системи підготовки гандболістів з пріоритетом держави в її регулюванні; наступність структур дитячо-юнацького, резервного спорту і СВД; створення організаційних умов для централізації процесу підготовки кваліфікованих спортсменів; удосконалення системи змагань; науково-методичного, кадрового, правового, фінансово-економічного, матеріально-технічного, медико-біологічного, інформаційного забезпечення (рис. 2).

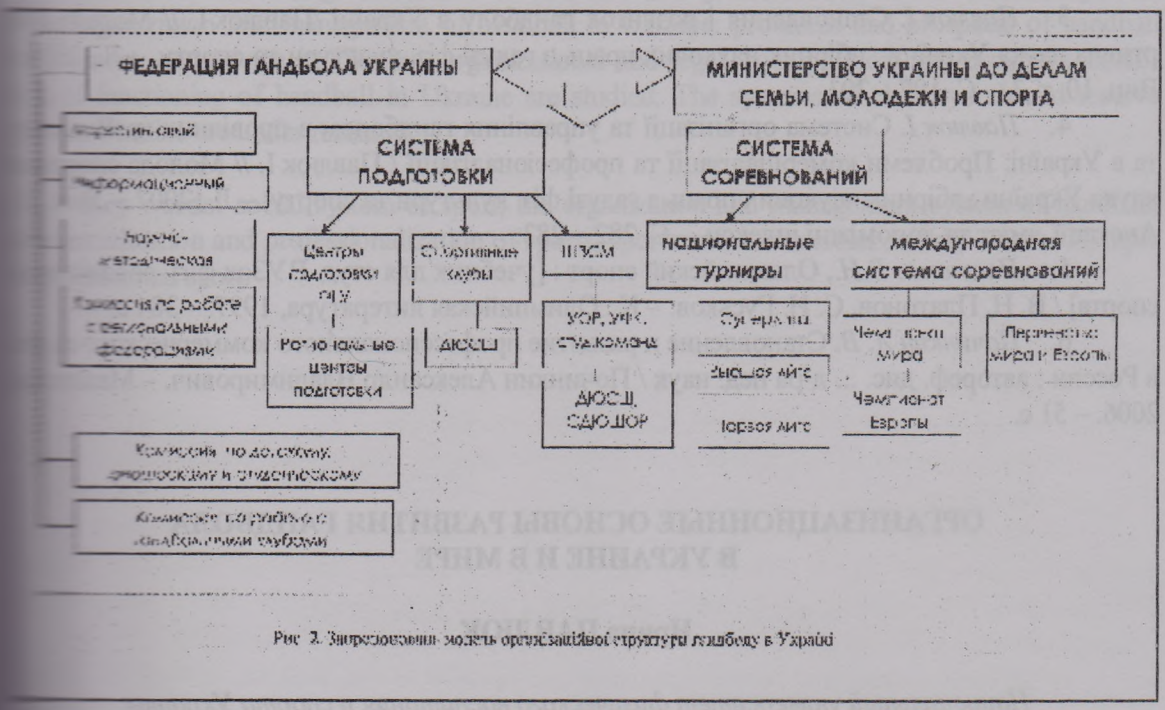



Рис. 2. Запропонована модель організаційної структури гандболу в Україні

## Висновки

1. Комплексний аналіз літературних джерел та світової практики показав, що рівень розвитку спорту в країні залежить від ефективності системи управління, матеріально-технічного, фінансового та інших видів забезпечення. Зміни, що відбуваються останніми роками у сфері вищих досягнень у міжнародному олімпійському русі істотно вплинули на організаційно-управлінську структуру спорту в Україні. Під час аналізу спеціальної літератури не виявлено праць, що містять комплексні дослідження організаційних аспектів розвитку спортивних ігор і насамперед у гандболі. Однак сьогодні не існує цілісного уявлення щодо

організаційних основ спортивних ігор в історичному, а також структурному і організаційному аспектах з урахуванням сучасних чинників, що впливають на їх розвиток.

2. Специфіка гандболу як виду спорту зумовлена його розвитком у спортивно-комерційному аспекті. Узгодженість підприємницької діяльності організаційних структур зі спортивною, а також вплив комерціалізації на спортивні результати та поведінку учасників є основними чинниками формування і розвитку гандболу на сучасному етапі.

3. Вивчення тенденцій розвитку ігрових видів спорту у світі, історії та сучасного стану гандболу в Україні свідчить про інтенсивний вплив зовнішніх (насамперед, професіоналізації і комерціалізації олімпійського спорту), а також внутрішніх чинників (соціально-політичних, економічних, організаційно-правових) на систему організації та управління спортивними іграми і насамперед гандболом у нашій країні.

4. Враховуючи вплив різних чинників на розвиток гандболу в Україні, можна визначити три історичні періоди: 1909-1972 рр., 1972-1991 рр., 1991 р. – донині. Вивчення особливостей розвитку кожного періоду визначило необхідність інтеграції досвіду радянської системи підготовки зі світовою передовою практикою, що дозволяє ефективно функціонувати організаційним системам спорту в умовах глобалізації, комерціалізації і професіоналізації, як основного шляху розвитку гандболу в Україні.

**Список літератури**

1. *Алтухов С. В.* Государственное управление и рыночное саморегулирование экономики профессионального спорта в Российской Федерации :автореф. дис. … кнд. еком. Наук / С. В. Алтухов. – М., 2007, – 27 с.

2. *Линець М.* Розвиток професійного спорту в Україні / М. Линець, Л. Шульга // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. –2005. – № 1. – С. 23 – 30.

3. *Павлюк І.* Становлення і розвиток гандболу в Україні /Павлюк І. // Молода спортивна наука України : збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2006. – Вип. 10, т. 3. – С. 197 – 201.

4. *Павлюк І.* Система організації та управління гандболом в провідних країнах світу та в Україні: Проблеми комерціалізації та професіоналізації / Павлюк І. // Молода спортивна наука України : збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: – Л., 2007. – Вип. 11. Анотації, зміст та допоміжні індекси. – С. 282 – 283.

5. *Платонов В.Н.*, Олимпийский спорт : [учебник для студ. ВУЗов физ. воспитания и спорта] / В. Н. Платонов, С. И. Гуськов. – К.: Олимпийская литература, 1997. – 384 с.

6. *Починкин А. В.* Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Починкин Александр Владимирович. – Малаховка, 2006. – 51 с.

## ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ГАНДБОЛА В УКРАИНЕ И В МИРЕ

**Ирина ПАВЛЮК**

*Национальный университет физического воспитания и спорта Украины*

**Аннотация.** В работе предоставлен ретроспективный анализ литературных данных по проблемам модификации современного спорта, тенденций развития гандбола на современном этапе, коммерциализации и профессионализации гандбола в мировой практике. Проанализированы условия развития и особенности функционирования гандбола, системы организации и управление гандболом на международном уровне, и в ведущих странах мира (Германии и России). Осуществлен комплексный анализ системы организации и управление гандболом в Украине, в ходе которого определены: особенности возникновения и становления гандбола

проблемы и перспективы его развития; организационно-правовые, социально-политические и экономические условия функционирования; развитие гандбола в системе детско-юношеского и резервного спорта Украины.

**Ключевые слова:** социальная система спорта, система организации и управления гандболом, коммерциализация и профессионализация спорта, спортивно-коммерческий вид деятельности, олимпийский и профессиональный спорт.

## ORGANIZATIONAL BASIS OF DEVELOPMENT OF HANDBALL IN UKRAINE AND IN THE WORLD

**Iryna PAVLYUK**

*National University of Physical Education and Sport of Ukraine*

**Abstract.** The article deals with the retrospective analysis of the literary data devoted to studying modern sports. The tendencies of development of handball at the present stage and the problems of its commercialization and professionalization are researched. The conditions of development and the features of handball functioning in the world sports practice, the systems of the organization and management of handball on international level, the organizational bases of development of handball in the conducting countries of the world are analysed in the article. The certain systems of the organization and management of handball in Ukraine: problems and prospects of handball development, occurrence in Ukraine, organizational and legal, sociopolitical and economic conditions of functioning of handball in Ukraine are studied. The systems of child, youth and reserve sports in Ukraine are under research.

**Key words:** social system of sport, the organization and management system of handball, commercialization and professionalization of sports, sports and commercial activity status, Olympic and professional sport.